

10. Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 06 липня 2017 року № 570 // Офіційний вісник України. – 2017. – № 72. – Ст. 2212.

11. Кікінчук В. В. Особливості тактики окремих слідчих дій під час розслідування злочинів, пов'язаних з використанням бюджетних коштів в агропромисловому комплексі / В. В. Кікінчук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. – 2014. – Вип. 24. – Т. 4. – С. 98–102.

УДК 343.985

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВБИВСТВ FEATURES OF THE CRIMINALISTIC CHARACTERISTICS OF MURDERS

Серафимов О.М.,
здобувач кафедри криміналістики

Національний університет «Одеська юридична академія»
начальник першого відділу військової прокуратури
Донецький гарнізон сил антитерористичної операції

У статті визначено, що вбивства відносяться до числа тих злочинів, які викликають певні труднощі під час розслідування, юридичної кваліфікації та призначення покарання. Ці труднощі обумовлені різноманітністю ситуацій скоєння таких злочинів, приховуванням слідів, що призводить до спотворення дійсних ознак злочину.

Ключові слова: умисні вбивства, методика розслідування, типові версії, тактичні завдання, програми розслідування, слідчі ситуації, тактичні операції.

В статье определено, что убийства относятся к числу тех преступлений, которые вызывают определенные трудности при их расследовании, юридической квалификации и назначении наказания. Эти трудности обусловлены многообразием ситуаций совершения таких преступлений, сокрытием следов, что приводит к искажению действительных признаков преступления.

Ключевые слова: умышленные убийства, методика расследования, типовые версии, тактические задачи, программы расследования, следственные ситуации, тактические операции.

Murders are among the crimes that cause certain difficulties in their investigation, legal qualification and the imposition of punishment. These difficulties are caused by the variety of different situations of committing such crimes, by concealing its tracks, which leads to distortion of the actual signs of the crime.

The current stage of development of our state is characterized by a significant increase in crime, especially in selfish and violent forms. In these conditions, it is important to improve the available means and methods of combating crime, develop new theoretical provisions, and formulate scientific and practical recommendations for investigative bodies.

In forensic science, there are different levels of problem-solving. On one of them are those that are little explored: this applies to new types of criminal activity (for example, those at one time were crimes in the field of computer information, illegal business etc.). Among the problems at another level are those that have traditionally been the object of scientific analysis, but because of their prevalence, public danger and increasing tendencies are of current interest. In this regard, the theoretical and practical interest is the development of new modern approaches to the methodology for investigating murders.

In addition to the above, the relevance of the topic of this study is due to the fact that in recent years there has been a decline in the standard of living of the population, political tensions, various armed conflicts and economic instability. Also, imperfection of the legislation contributed to maintaining a high level of crime. In these conditions, there was an increase in the most dangerous encroachments on the individual – murders. This trend continues even now.

Key words: premeditated murders, investigation technique, standard versions, tactical tasks, investigation programs, investigative situations, tactical operations.

Оптимізація практичної діяльності слідчого з розслідування злочинів неможлива без вивчення криміналістичної технології [1, с. 442-447; 2, с. 67-69] і її структурної частини – технології злочину.

Під час розслідування вбивств необхідно виявити й дослідити криміналістично-значущі ознаки кожного елемента, а також всі зв'язки між ними. Саме в цьому закладено успіх пізнання злочину, що розслідується, і, як результат цього, – визначення тактичних завдань й засобів їх вирішення.

У криміналістиці традиційно, починаючи з відомих розробок Г. Гроса, С.О. Голунського, М. П. Макаренка, приділялася певна увага розслідуванню вбивств. Однак нове кримінальне і кримінальне процесуальне законодавство України обумовлює необхідність перегляду ряду наукових положень й методичних рекомендацій з розслідування зазначених діянь.

Метою статті є визначення особливостей криміналістичної характеристики вбивств.

Термін «криміналістична характеристика злочину» досить міцно увійшов в число основних криміналістичних понять й термінів. Разом з тим, поняття криміналі-

стичної характеристики трактується не завжди однозначно. Часом воно отождоюється з поняттям криміналістичної характеристики способу вчинення злочину, а то й з поняттям кримінально-правової характеристики даного виду злочинів [3, с. 8-9; 4, с. 6].

Зокрема, під криміналістичною характеристикою вбивств розуміється система об'єктивних даних про механізм злочинного діяння, типові відображаючі та відображувані об'єкти, що взаємодіють в процесі скоєння вбивства, про особливості та джерела зформованої ними фактичної інформації, що має значення для вирішення завдань кримінального провадження, шляхом застосування обумовлених ними криміналістичних засобів, прийомів й методів [5, с. 51].

Центральним елементом криміналістичної структури вбивства є, безумовно, суб'єкт злочину (вбивця). Він володіє як статичними, так і динамічними характеристиками (ознаками). Перевага тих чи інших, розподіл (за важливістю) в розслідуванні конкретного вбивства залежить від умов його вчинення [6, с. 17].

Якщо злочинець відомий, а тим більше, якщо він заарештований, – на перший план виходять його статичні озна-

ки. І, відповідно, якщо злочин скоєно в умовах неочевидності, особу вбивці не встановлено, вирішальну роль відіграють динамічні ознаки (це відбувається в способі й механізмі скоєння вбивства, а також в діях по його приховуванню).

Особливу групу в замовних убивствах представляють вбивці – можуть бути членами організованих злочинних груп, які виконують накази керівника групи або організації, або вбивцями – одинаками. Одинаки можуть бути особами, що випадково потрапили в злочинне середовище, можуть бути вбивцями – професіоналами. Останні – це колишні військові, спортсмени, працівники правоохоронних органів і т. п. Всі вони добре володіють зброєю, мають потребу в грошах [7, с. 621-622].

До суб'єктів замовних вбивств відносяться не тільки виконавці (їх іноді називають кілерами), але також замовники, посередники, пособники. Замовник – це, як правило, заможнa жорстока людина, яка вважає за можливе усунути небажану йому особу шляхом фізичного впливу. Посередниками можуть бути й випадкові люди з оточення замовника. Те ж можна сказати про пособників. Мотив їх поведінки – бажання отримати значну суму грошей. Виконавець завжди пов'язаний з посередником, а іноді й замовником.

Серед властивостей особистості вбивць найбільш часто відзначають егоцентризм, неповагу й зневажливе ставлення до інших людей, агресивність, переконаність в допустимості застосування насильства і т. д. [8, с. 349].

Людина як елемент криміналістичної структури злочину (злочинець, жертва, очевидці злочину, інші свідки) розглядається у трьох аспектах: а) як особистість; б) як учасник досліджуваної події та процесу його відображення; в) як носій найрізноманітнішої інформації, що має значення для справи [9, с. 96-97].

Побудова моделі механізму події надає можливість перевірити свідчення підозрюваного (обвинуваченого) й свідків про подію, що відбулася за допомогою виявлених слідів і знайти додаткові сліди вбивства.

За способом вчинення вбивства можуть бути диференційовані в залежності від того, чи є вони підготовленими чи ні. Статистичні дані свідчать про те, що багато злочинців не готуються до вбивств, зручних для позбавлення життя потерпілого виникає раптово і, як правило, відразу ж реалізується.

Підготовка до вбивства може являти складну систему заходів, в число яких входять: розробка плану вбивства, підбір співучасників й пошук знарядь злочину, спостереження за потерпілим, вибір умов, зручних для здійснення задуму, заманювання потерпілого в місце, обрані для вбивства. В інших ситуаціях знаходиться місце, зручне для реалізації злочинного наміру й обраного способу злочину. Зокрема, при скоєнні вбивств, поєднаних зі згвалтуваннями, злочинці вибірають жертву, як правило, у безлюдному місці або в час, який виключає появу громадян.

Дії, спрямовані безпосередньо на позбавлення життя потерпілого і являють один з елементів способу вбивства, зазвичай диференціюються залежно від використаних при цьому знарядь й засобів. Людину позбавляють життя з використанням вогнепальної, холодної чи вибухової зброї, тупого знаряддя, побиття руками або ногами, шляхом отруєння, удушення, утоплення, скидання з висоти, з рухомого транспорту й ін. Спосіб вбивства може вказувати на підготовку злочинця, його фізичну силу, спеціальні навички, рід занять, військовий й інший досвід, вміння володіти певними знаряддями.

Залежно від застосованих знарядь розрізняють вбивства, вчинені з використанням зброї та предметів, які не є такими.

Для методики розслідування має велике значення класифікація вбивств в залежності від способу приховування. Якщо дії по приховуванню були заздалегідь передбачені

планом суб'єкта, реалізувалися з урахуванням і у взаємному зв'язку з підготовчими операціями й прийомами по позбавленню життя, їх слід розглядати як елемент способу скоєння вбивства.

Заходи з приховування вбивства, що не охоплюються способом, здійснюються, перш за все, для приховування необережних, імпульсивних вбивств, а також скоєних в стані афекту.

До операцій і прийомів приховування вбивств відносяться дії зі знищення або приховування трупа або його частин, переміщення трупа в інше місце, розчленування й спотворення трупа, приховування знарядь вбивства, одягу і взуття вбивці, речей, що належать потерпілому, знищення слідів на місці вбивства, інсценування події під самогубство, летальний випадок, несподівану природну смерть. Спосіб приховування слідів може вказувати на зв'язок злочинця й жертви. Так, вбивства, замасковані інсценуванням, зазвичай здійснюються особами, близькими до потерпілого, у яких, перш за все, з'ясовують причину смерті людини, або найманими вбивцями. Сторонній вбитому злочинець (не найманий) частіше лише переміщує труп неподалік від місця вбивства, закриває гілками, землею і т. д. До числа заходів з приховування вбивства слід віднести дії щодо попередження виникнення матеріальних слідів вбивства на місці події й знаряддях злочину, трупі, одязі, тілі вбивці і т. д.

Суб'єкти злочину нерідко прагнуть приховати всю подію вбивства. Для цього вони застосовують різні дії щодо пояснення причин зникнення потерпілого. Деякі з них, користуючись наявністю зв'язків з потерпілим, незадовго перед вбивством поширюють чутки про майбутній від'їзд жертви або обирають для злочину час дійсного її від'їзду. Деякі намагаються забезпечити собі алібі на момент скоєння вбивства.

Особи, які намагаються приховати сам факт настання смерті, вже після скоєння вбивства найчастіше діють в складних умовах дефіциту часу, наявності не передбачених ними слідів позбавлення життя потерпілого, відсутності можливості використати найбільш ефективні для даної ситуації заходи приховування і т. д.

Для створення видимості ненасильницького характеру смерті вбивства відбуваються способами, які не залишають явних слідів. Іноді для цього використовуються спеціальні засоби та особливості особи потерпілого. Наприклад, хворому потерпілому під виглядом ліків дають отруту або навпаки, не дають ліки, їжі. Новонародженому або потерпілому, що знаходиться в безпорадному стані внаслідок хвороби, закривають отвори рота й носа методом з легкої тканини і т. д.

Коли інсценується смерть від нещасного випадку, суб'єкт злочину, здійснюючи вбивство, може використовувати певні особливості обстановки, які за певних умов становлять безпеку для життя людей. Потерпілому або створюють умови, що становлять загрозу його життю, або використовують наявну безпеку, приховуючи її від оточуючих і самого потерпілого.

Важливим елементом криміналістичної структури вбивства є потерпілий (жертва). У статистиці криміналістично значимі ознаки характеризують його особистість – прізвище, ім'я, по батькові, адреса й місце проживання, сімейний стан, мають значення вікова, статева, психологічна, соціальна характеристики і виявлення у зв'язку з цим зв'язку й закономірностей у справах про вбивства. В динаміці особистість жертви характеризують ознаки (сліди), які проявляються при певних діях потерпілого. Наприклад, сліди його самооборони, сексуального контакту, спільного розпиту спиртних напоїв або вживання наркотичних засобів і т. п.

Жертва злочину вивчається, по-перше, як особистість й суб'єкт різних відносин (в сферах трудової діяльності, побуту і т. д.); по-друге, як учасник процесу слідоутворен-

ня, як слідосприймаючий і в той же час слідоутворюючий суб'єкт.

Вивчення особи потерпілого – складова частина діяльності слідчого з розслідування вбивства, що включає збір відомостей, що характеризують особу, їх аналіз й фіксацію у відповідних процесуальних документах. Це не тільки автобіографічні дані, але й службова, громадська, побутова характеристика, відомості про стан здоров'я, спосіб життя, судимості, коло знайомих, світогляд, поведінка та ін. В сукупності такі дані дозволяють визначити індивідуальну віктимність потерпілого [10, с. 93].

Досліджуються також дані про те, чи не має потерпілий фізичних вад, чи не страждає психічними захворюваннями, що виникли у нього до і після посягання, чи не перебував він у стані алкогольного, наркотичного сп'яніння, безпорадному стані в момент вчинення у відношенні до нього злочинних дій.

При вивченні життєдіяльності потерпілого (професійної діяльності, поведінки в побуті і т. д.) в перед-кримінальний період встановлюються різні події (покупка автомашини, ремонт квартири, весілля, одержання великих сум грошей і т. д.), які свідчать про наміри злочинця, мотиви, обставини підготовки і скоєння вбивства.

Розкриттю вбивств, викриттю винних, уявному моделюванню скоєного сприяє з'ясування, чим займався потерпілий в момент зустрічі (контакту) зі злочинцем, як відреагував на активність злочинця (покійно підкорився йому, став кричати, надав рішучий опір і т. д.), як його реакція вплинула на поведінку злочинця.

Якщо вбивство скоєно невідомим злочинцем, ключовим моментом у встановленні особи останнього є з'ясування й аналіз всіх подій, пов'язаних з життєдіяльністю потерпілого в останні дні (тижні, а то й місяці) його життя (в хронологічному порядку). Особлива увага приділяється встановленню та аналізу його останніх прижиттєвих контактів (криміналістична ретроспекція).

Отримання значених вище відомостей дозволяє використовувати під час розслідування вбивств методичний напрямок «від особи потерпілого (жертви) – до особи злочинця (вбивці)». Безумовно, потерпілого (як і злочинця, природно) характеризують сліди як у широкому їх розумінні, так і у їх вузькому трасологічному значенні. Так, сліди рук, ніг, їх взаємне розташування, а також сліди зубів, нігтів, волосся і т. д. дозволяють відновити справжню картину того, що сталося, отримати відомості про кількість учасників, особливості кожного з них, встановити взаємовідносини між злочинцем і жертвою, виявити негативні обставини, що свідчать про інсценування, відмежувати сліди потерпілого від слідів злочинця тощо.

Слід констатувати, що в даний час все частіше зміщується акцент в загальній чисельності вчинених злочинів з вбивств, скоєних на побутовому ґрунті, з хуліганських спонукань на замовні вбивства. Причому й серед останніх виділяють дві основні групи замовних вбивств – вчинені на побутовому ґрунті і в сфері бізнесу [11, с. 58]. У зв'язку з означеними тенденціями в економічному розвитку України, можна стверджувати, що нерідко в даний час слід встановлювати дані про службові, посадові обов'язки, функції, зв'язки потерпілих. Це дозволяє звузити коло підозрюваних, визначити мотив злочинних дій.

Вбивства можуть бути диференційовані на позбавлення життя потерпілих, так чи інакше пов'язаних з суб'єктом злочину, і вбивства осіб, які не перебувають зі злочинцем в будь-якому зв'язку. Серед зв'язків суб'єкта злочину з жертвою виділяються: родинні; за місцем проживання; місцем роботи; проведення часу; відбування покарань в установах виконання покарань. За тривалістю існування зв'язки можуть бути тривалі і короткострокові. За формою прояву зв'язки можуть бути таємними, прихованими (наприклад, позашлюбні інтимні зв'язки) і відкритими, явними.

Маючи в своєму розпорядженні відомості про фізичні, психічні і соціальні ознаки потерпілого, слідчий в ході розслідування може створити вірогідну модель його особистості, що сприяє висуванню версій про обставини, мотиви вбивства, про особу винного.

Як показує вивчення слідчої практики, суб'єкта злочину (вбивцю) і потерпілого (жертву) як елементи криміналістичної структури вбивства найчастіше пов'язує такий елемент, як знаряддя (засіб) вчинення злочину. Це може бути холодна, вогнепальна зброя, вибуховий пристрій, різні предмети, механізми.

Знаряддя злочину й наявні на ньому сліди, що утворилися до скоєння злочину (в процесі зберігання, використання, ремонту доріг тощо) можуть мати ознаки, що вказують на можливого власника або особу, у розпорядженні якого воно перебувало. Крім того, знаряддя може свідчити про поширеність його серед певної етнічної, соціальної чи іншої групи населення, про професійну характеристику людини, яка вчинила вбивство.

Встановлення факту застосування одного й того ж зразка зброї під час вчинення ряду злочинів дозволяє розширити уявлення про особу злочинця (шляхом узагальнення інформації про неї, що міститься в різних справах) і, зокрема, вирішити питання (шляхом з'ясування місця й часу злочину), про те, чи є він місцевим жителем або приїжджим.

«Зв'язати» злочинця й знаряддя вбивства у ряді випадків можуть такі відомості: а) де, ким і з якою метою використовуються однорідні предмети; б) де і як виготовлено знаряддя або ті чи інші його конструктивні елементи; в) де воно придбано; г) в якому місці зберігалось.

Для побудови версії про суб'єкта злочину можуть бути використані дані про реєстрацію та облік вогнепальної зброї.

Власників незареєстрованої зброї виявляють за допомогою оперативно-розшукових можливостей, а також даних, що містяться в архівних кримінальних справах, матеріалах перевірок та інших джерелах. Однак, слід пам'ятати, що встановлення власника зброї, використаної під час вчинення вбивства, ще не означає встановлення злочинця. Потрібно довести, що саме ця, а не інша особа використала її при вчиненні конкретного злочину.

При скоєнні вбивства можуть використовувати автотранспорт: викрадений, особистий, закріплений за злочинцем за його місцем роботи. При вивченні слідів транспортних засобів на місці події обов'язково слід визначити напрямки, в якому зникли злочинці, організувати переслідування по «гарячих слідах», встановити тип, марку, номер (фрагмент) за допомогою свідків, які бачили транспорт злочинців, які надавали їм технічну допомогу і т. д.

Слід також ретельно оглянути кинутий транспортний засіб, місце, де залишена машина, з'ясувати причини, за якими вона була кинута в даному місці, визначити схему й стан транспортних комунікацій в цьому регіоні. Вирішення цих завдань може сприяти визначенню району проживання, роботи, іншого можливого місця перебування злочинця. Сам факт використання транспортного засобу при (для) скоєнні вбивства є безперечним засвідченням того, що злочинець (злочинці) володіє необхідними знаннями та досвідом з управління ним.

Виявлене знаряддя (засіб) заподіяння смерті і (або) сліди його застосування дозволяють встановити не тільки сам факт застосування знаряддя вчинення злочину з іншими елементами структури, а й іншу інформацію: про саме знаряддя, про злочинця (сліди рук, ніг, професійні навички, фізіологічні особливості – правша, лівша, значна фізична сила й ін.), про потерпілого (чи цим знаряддям нанесено ушкодження, механізм його нанесення, чи знав вбивцю – підпустив близько, сам відчинив двері, наявність слідів боротьби, самооборони й ін.).

Інформація, яка міститься на об'єкті скоєння вбивства, несе практично всю слідову картину скоєного вбивства, відображення всіх (більшості) взаємодіючих елементів криміналістичної структури вбивства. Крім того, об'єкт містить й самостійну (власну) інформацію, аналіз якої дозволяє визначити напрямки розслідування, коло підозрюваних, особливості їх впливу на слідоутворення, на зміни в інших елементах, виявити негативні обставини, висунути версії, побудувати ретроспективну модель події, що відбулася. Такий елемент криміналістичної структури вбивства, як об'єкт, характеризується обстановкою й умовами, в яких відбувалися злочини.

Аналіз кримінальних проваджень по вбивства показує, що вони частіше відбуваються у вечірній час. Місце вбивства зазвичай пов'язане з житлом злочинця або його жертви, з місцем звичайного перебування у позаробочий, позанавчальний час, з дорогою потерпілого на роботу, до місця відпочинку, до рідних, знайомих і т. д. На відкритій місцевості вони в більшості випадків здійснюються в темних і малолюдних місцях. При розчленуванні трупа місцем вбивства майже завжди є житло злочинця або потерпілого.

Якщо вбивство відбувається способом, пов'язаним з порушенням роботи рухово-ходових частин автомашини власника, то місцем вбивства обирається маршрут, що має різкі повороти, що проходить біля берегу моря, озера, річки, іншої водойми, прірви, яру.

Час вбивства при підготовці до злочину обирається таким чином, щоб зникнення людини було виявлено як можна пізніше, і заява про зниклого або виявлений труп надійшла в правоохоронні органи не відразу після вбивства. При скоєнні вбивств без спеціальної підготовки, на побутовому ґрунті, час пов'язаний з поведінкою злочинця й жертви. Тому під час розслідування завжди перевіряються шляхи і час переміщення обох до скоєння злочину [7, с. 623].

Різні види вбивств мають деяку специфіку, як за місцем, так і за часом їх вчинення. Так, при замовних вбивствах в сфері бізнесу та організованої злочинності вбивства відбуваються переважно на вулицях. Досить часто місцем злочину є під'їзд або ділянка біля під'їзду будинку, в якому проживає або працює потерпілий. Застосовуються також вибухові пристрої. Значна частина бойової вогнепальної зброї забезпечена глушниками, а іноді і оптичними прицілами. Відомо чимало випадків викрадення наміченої жертви й подальшого її вбивства у безлюдному місці, розчленування трупа й приховання його частин, спалення та ін.

До ознак, характерних для замовного вбивства, можна віднести: позбавлення людини життя із засідки, часом зі значної відстані; розстріл жертви з рухомого автомобіля, мотоцикла; прояв жорстокості по відношенню до супутників жертви; залишення на місці злочину дорогої зброї, на якій відсутні сліди рук; гроші, інші цінності знаходяться при потерпілому; численні ушкодження на трупі; наявність посмертних ушкоджень, частіше на голові, завданих «контрольними» пострілами [11, с. 62].

Деяку специфіку мають вбивства з метою заволодіння житлом та звернення його у свою власність або передачі іншим особам з отриманням матеріальної користі. Такі злочини не відразу виявляються, бо потерпілий або зникає, або раптово помирає, здавалося б, природною смертю або від летального випадку, від самогубства. І тільки після цього, іноді через значний час, з'ясовується, що існують документи, за якими право власності на житлове приміщення перейшло до іншої особи, нерідко поза волею потерпілого, за підробленими документами.

Встановлення часу скоєння вбивства необхідно для організації розшукових заходів по виявленню та затриманню злочинця, перевірки посилок на албії та в інших випадках. Місце скоєння вбивства дозволяє визначити обстановку, виявити й зафіксувати сліди, що вказують на механізм його вчинення, знаряддя, що застосовувалися, і особистість злочинця, або негативні обставини, що відображають супутні події злочину побічні процеси взаємодії його учасників, предметів або явищ. Вплив об'єктивної обстановки на дії злочинця полягає у тому, що йому доводиться використовувати наявні сприятливі умови, він змушений пристосовуватися до повністю або частково несприятливих умов або змінювати їх [9, с. 95-106].

Криміналістична значимість вивчення предмета злочинного посягання обумовлена, перш за все, тим, що вплив злочинця на цей предмет пов'язаний з виникненням різних змін (слідів). У деяких випадках може виникнути необхідність дослідження питань, пов'язаних з джерелом походження й руху предмета до злочину і після його скоєння.

Аналізуючи інформаційний зміст елементів криміналістичної структури вбивства (крім зв'язків між ними), як й інших злочинів, слід виходити з того, що він (елемент) може бути і одночасно джерелом найрізноманітніших видів інформації, яка відображена на ньому (в ньому). Однією з умов продуктивності вивчення матеріальних елементів структури вбивства є комплексний підхід до розгляду їх, як в якості слідосприймаючих, так і слідоутворюючих об'єктів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Комісарчук Р. В. Теоретичні основи криміналістичної технології / Р. В. Комісарчук // Митна справа. – 2011. – № 6(78). – Ч. 2. – Кн. 2. – С. 442–447.
2. Комісарчук Р. В. Суб'єкти технології розслідування злочинів / Р. В. Комісарчук // Сучасний стан та перспективи подальшого розвитку правової системи України : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 14–15 вересня 2012 року). – 2012. – Т. 3. – С. 67–69.
3. Белкин Р. С. Криминалистика : проблемы сегодняшнего дня. Злободневные вопросы криминалистики / Р. С. Белкин. – М. : Норма, 2001. – 240 с.
4. Типовые версии по делам об убийствах : Справочное пособие. – М., 1989. – 52 с.
5. Танасевич В. Г. О криминалистической характеристике преступлений. Следственная практика / В. Г. Танасевич, В. А. Образцов. – М., 1989.
6. Сاینчин О. С. Розслідування умисних вбивств : теорія та практика : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / О. С. Сاینчин ; Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2011. – 38 с.
7. Криминалистика : Учебник / Под ред. Т. А. Седовой, А. А. Эксархопуло. – СПб. : Изд-во «Лань», 2001. – 928 с.
8. Криминалистика : Учебник для вузов / И. Ф. Герасимов, Л. Я. Драпкина, Е. П. Ищенко и др. ; Под ред. И. Ф. Герасимова, Л. Я. Драпкина. – М. : Высш. шк., 1994. – 528 с.
9. Образцов В. А. Выявление и изобличение преступника / В. А. Образцов. – М. : Юрист, 1997. – 336 с.
10. Лисиченко В. К. Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений / В. К. Лисиченко, В. И. Гончаренко, М. В. Салтевский и др. ; Под ред. В. К. Лисиченко. – К. : Выща шк., 1988. – 405 с.
11. Пособие для следователей. Расследование преступлений повышенной общественной опасности. Коллектив авторов. – М. : Лига Разум, 1999. – 508 с.